

K ü l ö n f é l é k .

Zichy kaukázusi expedíciójáról. A szakosztály elnöke, mint helyettes szerkesztő, május 26-án egy levelező-lapot kapott dr. Szádeczky Lajos szerkesztő-titkártól, 16-áról keltezte Elboruz ezüstbányából, a mely szerint: „Az Erdélyi Múzeum máj. füzete megjelenése napján (15.) értünk a legfehérebb Kaukázus főgerinczéhez, Elboruz aljába, a karacsajok földjére. Bizony szegény atyánkfiait jól felszoritották, feljebb ember már nem lakik. Ott a kövek között nyomorognak. Jobb dolguk van a völgyekben lakó kabardoknak, abazáknak, szabzikeknek (együttesen cserkeszek), a kiknek azonban csak töredéke maradt itt, leveretésök után sok százezer kivándorolt. Elég dolgot ad nekünk a maradék is. Vasúton, posta-kocsin, trojkákon rohanunk egy hét óta a Kubán torkolatától a forrásáig; a sok birkahústól már már bégetünk, a sok csájivástól hevül a vérünk s honfájdalomtól elszorul a szívünk, mert Magyarországnak még híret sem halljuk. Még levelet sem láttunk senkitől. Még 2—3 hét múlva érünk Tiflisbe, a hol megpihenünk.“ Ugyanő május 28-án levelet kapott Georgijewsk-ből (V. 21. kelettel) Szádeczkytól, a melyből a következőket közöljük: „A nagy rohanásból, melyet az Elboruz nyugati oldalán lakó cserkeszek között elkövettünk, egy nyugalmas félnaphoz jutván a Kuma partján, küldök neked az Erd. Múz. számára egy cikkecskét Nagyszerű útunk volt a régi Cserkeszföldön. Egy hétig bárányhússal éltünk, földön háltunk, kabard burkáinkban mosott zápor és jégeső, de volt bőven banderium és kabard vendégszeretet is. Holnap megyünk Madsar-ba. Azután az Elbrúz keleti lábához Nagy-Kabardájba, junius elején Tiflisbe stb. Ma a samarkandi (bokharai) tarkabarka kaftános szentpétervári követ-séggel utaztunk együtt, kölcsönösen megbámulván egymást. Üdvözöltettük az emirt, a kit júliusban meglátogatunk Pompásan utazunk, jó kedvvel és egészséggel. Holnapra 150 km. van kilátásban. Itt már a teve-regioban, rengeteg síkságon vagyunk Szeretettel üdvözöl mindnyájatokat vándor nomád kartársad Szádeczky Lajos.“ Az Isten vezérelje és hozza vissza őket szerencsésen!

Hasdeu „Strat si substrat“ tanulmányát e folyóiratban Veress Endre tagtársunk, a Bud. Szemlében pedig Marczali Henrik kemény, de igazságos kritikában részesítették. E bírálatokból megtudtuk, mennyire ferdíti Hasdeu politikai rögeszméinek érdekében a historiát. A munka nyelvészeti oldalára azonban egy bíráló sem tett megjegyzést. Veress zárójelben annyit jegyzett meg, hogy Hasdeu „nagy tudományú nyelvész.“ Hogy ez a nagy tudomány a nyelvészet terén miben nyilvánul, megtudhatjuk Oblak V.-tól, a ki az „Archiv für slavische Philologie“ XVI. 310—311. lapján megbírálja a munka nyelvészeti oldalát. Hasdeu szerint ugyanis a bolgár nyelv tulajdonkép lengyel — román elemekkel; szerb-horvát cseh nyelv — román elemekkel s a sloven

(új-szlóven) „ein von den Magyaren nach westen gedrückter polnischer Stamm“, mert van nasális vokálisa. (!) Ilyen szarvashibák után jól jegyzi meg Oblak, „was alles von einer bedeutenden unkenntniss der historischen entwicklung der slavischen sprachen und lebhafter phantasie zeugt!“ Hasdeu-nak, mint oláh nyelvésznek minden „nagy tudománya“ mellett is már az oláh nyelvészkedés érdekében is legalább a slavistika abc-jét kellene tudnia. De hát Romániában egytéli tanszékkal és hazafiaskodással a legjobban lehet nyelvészkedni és történetet írni.

(ch—s.)

Veress Endre tagtársunk az egész május hónapban a lengyelországi levéltárakat kutatta. Krakkóban és Varsóban rendkívül sok dolgot talált, mert két olyan levéltárt talált, a hol magyar még nem járt. Közel száz erdélyi — közte 20 magyar nyelvű — okíratot másolt le s Krakkóból Bécsbe, hol most a történelmi seminarium tagja, még 22 kötetet küldenek hozzá átkutatás végett. Varsóból Varmiába és Dantzigba ment az ifjú történetíró, ki annak idejében szakosztályunkban is be fog számolni kutatásainak eredményeiről.

Milleniumi történet. Az Athenaeum r.-társulat kiadásában megjelenő „A magyar nemzet története“ című tiz kötetes nagy munkának 24—27. füzete hagyta el a sajtót. Ezekben a második kötet első könyve („Küzdelem a nemzeti függetlenségért“) befejezést nyer és megkezdődik a második könyv, melynek főcíme: „Szent László és Könyves Kálmán kora.“ Marczali Henrik lehetőleg kimerítően tárgyalja a magyar királyság első évtizedeinek történetét, egész csoportját mutatva be az eddig ismeretlen adatoknak. Az utóbbi két füzet is tele van aynyi érdekes rajzzal és kép-ábrázolattal, hogy a füzeteknek majdnem minden lapjára esik egy-egy kép. Pompás műmelléklet: Székely Bertalan „László király Horvátország meghódítása végett átkel a Dráván“ című nagyszabású falfestményének színes hasonmása, a pécsi székesegyház Imre herceg kápolnájának falán levő eredeti után. Ezt a képet tartják a hírneves festőművész legszebb alkotásának a pécsi templom magyar történelmi tárgyú képei között. Gyönyörű fénynyomatú műmelléklet a pécsi székesegyház belsejét tünteti fel. Erre a korszakra vonatkozólag közölve vannak Thuróczi krónikájának és a bécsi képes-krónikának ősrégi képei, valamint több szép tájkép történelmi helyekről. Így Dörre Tivadar eredeti rajza után: „A tihanyi apátság, a régi remete lakásúl szolgáló barlanggal“; Kimnach Lászlótól „Szegzárd látképe“; Demjén Zoltántól „Dömös“; „Mogyoród“; Székely Aladártól „A meszesi kapu“; „A kerlési halom“; „A Sajó völgye“. A 26—27. füzetekben Marczali Henrik folytatja Szent László királyságának történetét, ismertetvén László király törvényhozását, Horvátország meghódítását, a székelység történetét és a kunok betelepítését és megkezdi Kálmán és Álmos korának, valamint a keresztes hadjárat történetének ismertetését. A 26-ik füzethez csatolt műmelléklet a hírneves Gutkeled-biblia egy

lapjának hasonmása, melynek iniczialéja Mózes prófétát ábrázolja, midőn a Sinai hegyen az Úrtól átveszi a tizparancsolatot. Az inicziale rendkívüli finom megrajzolása, különösen pedig élénk színvegyülete egyaránt becsessé teszi ezt az ősrégi irodalmi műemléket. Másik műmelléklete a Tihanyi altemplom belsejét mutatja be I. Endre síremlékével Dörre Tivadar eredeti rajza után. A 27-ik füzethez két ősrégi magyar kódex hasonmása van csatolva, u. m. „Kézai Simon krónikájának első lapja“ szövegolvasással és szövegfordítással és „A halotti beszéd és könyörgés“, színes hasonmása betű szerinti olvasással, akkori és mostani kiejtés szerinti szöveggel. Ezekben a füzetekben is reprodukálva vannak a bécsi képes krónikának, a Thuróczy-féle krónikának erre a korra vonatkozó képei és Szent-László I. törvénykönyvének hasonmása a bécsi udvari könyvtár XV. századbeli codexéből. Igen érdekes az a két kis kép is, mely Herrad lausbergi apátnő „Lustgarten“-je után a XI. és XII. századbeli zsidókat és izmaelitákat ábrázolja, valamint a horvát nemzeti dinastia korabeli oklevéltöredékek hasonmása. Egyes füzet ára 30 kr.

Dr. Mázy Engelbert hézagpótló munkát indított meg „Általános paedagogia, különös tekintettel a középiskolai tanárvizsgálati követelményekre.“ Nagyon, de nagyon régen érezik tanárjelöltjeink egy oly kézikönyv hiányát, melyet vizsgálatra való készülősök alkalmával sikeresen felhasználhatnak. Ezen óhajt segíteni dr. Mázy, a ki művét a tanárvizsgálati szabályzat követelményei szerint írja. Az első füzet a paedagogiai alapfogalmakat tárgyalja, ezt követni fogja a testi, értelmi és erkölcsi nevelés. Ajánljuk az érdeklődők figyelmébe. Ára ?

Verne Gyula összes munkáinak egyedül jogosított képes magyar kiadásából, melyről már ismételten megemlékeztünk, a 6—10. füzeteit küldte be a Franklin-Társulat. A „Rejtelmes sziget“ végét közli Szász Károly és az „Utazást a holdba“ Gaal Mózes új fordításában. Az eredeti díszkiadások nagyszámú és művészi kivitelű fametszete magyarázza bennük a regényes és megkapó események sorát. Ez új olcsó kiadás egy egy füzetének ára 20 kr., bármely hazai könyvereskedésben.

Az Athenaeum Képes Irodalomtörténetéből (szerk. Beöthy Zsolt) megjelent a 33-ik füzet. Ebben Rákosi Jenő befejezi a 40-es évek drámai irodalmáról kezdett caikkét, itt Hugo Károlyról, Obernyikről és Kúthyról szólván részletesebben. A 2-ik cikkben Baráth Ferencz, Kossuth Lajos mint szónok és író cím alatt áttekinti a magyar politikai szónoklat történetét, aztán Kossuthal kapcsolatban egész korpépet rajzol, elkíséri hősét a száműzetésbe is, vázolja amerikai diadalútját, londoni és olaszországi működését stb. A 3-ik cikkben Vadnai Károly A forradalom költészetéről ír, melynek maga, még mint gyermek-ifjú, karddal állt szolgálatában s a melyből újabban annyi érdekes jellem-

és korképet alkot. Itt a cikknek csak első fele van. A füzet ezuttal is gazdagon van illusztrálva: arczképek vannak Hugó K., Kossuthról (3) és Sárosyról, továbbá Kossuth szülő- és turini lakóháza, egy-egy allegorikus kép Kossuthról és 1848. márcz. 15-ről (egykorú rajzok után). Az 1848-iki országgyűlés megnyitása, Sárosy Aranytrombitájának első lapja; külön mellékletül pedig: Petőfi és nejének arczképe s a Nemzeti dal, a szabadsajtó első terméke. A díszes vállalat a legközelebbi két-három füzetben már be lesz fejezve. Egy-egy füzet ára 40 krajczár.

Folyóiratok.

— A „*Budapesti Szemle*“ juniusi füzetében kimutatja *Vámbery Ármin*, hogy az örmény kérdésben, mely ma-holnap külhatalmak tényleges beavatkozását vonja maga után, nem annyira a törökök, mint az örmények hibásak, mert túlzott forradalmi eszméket táplálnak. *Concha Győző* tanulságosan mutat rá „A társadalomról“ cz. cikkében ennek mai kóros állapotára s kifejti okait is. *Szabó Jenő* „A refectiákról“ cz. alatt a vízi verseny-refectiák megszüntetésének szükségét bizonyítja be. *Kováts J. János* Loti regényének („Izlandi halász“) fordításából adja a harmadik közleményt. *Gr. Zichy Géza* két költeményét közli. *Vargha Gyula* Sully-Prudhomme egyik, sikerült versét fordítja le. *Horváth Cyrill* „Codexünk Mária-költészetéhez“ cz. alatt a Tihanyi-, Érdy-, Teleki- és Kazinczy-codexek Mária-legendáit külföldi forrásokkal hasonlítja össze. *Sz. J. A* bosnyák vasúti politikát ismerteti. *König Gyula* Helmholtzról és a jelenkori német tudományosságról cikkez. — *Emersont* méltatja, kinek essayit („Az emberi szellem képviselői“) a múlt évben fordította le *Szász Károly*. Az *Értesítőben* *Matlekovits Sándor* Magyarország államháztartásának történetét, *Tóth Béla* a magyarság szálló igéit, *Jancsó Benedek* Román politikai és történelmi tanulmányait, *Dékány Mihály* a mezőgazdasági munkás kérdését és *Érdűhelyi Menyhért* Újvidék történetét ismertetik.

— Az „*Akadémiai Értesítő*“ májusi füzete az akadémia ügyeivel foglalkozik. Tartalma az Akadémia 1894. évi munkásságáról, a pályázatok eldöntéséről, az egyetemi hallgatók részére kitűzött jutalmakról, valamint az akadémiai választásokról szóló jelentések, az Akadémia jutalomtételei.

— A „*Magyar Nyelvőr*“ májusi számában *Szimnyi József* folytatja „Hogy hangzott a magyar nyelv az Árpádok korában“ című tanulmányát s kimondja „hogy az Árpádok korabeli magyar nyelv hangzása a mostanihoz sokkal közelebb állott, mint eddig hittük.“ *Melich János* folytatja a német vendégszók közlését, *Tóth T. Albin* az alanytalan mondatokról, *Kiss Ignác* a Faludi Ferencz nyelvéről szóló értekezések folytatását közli. *Schmidt Győző* „Több alaposságot!“ cz. alatt „A Jordánszky és Érdy codex“ cz. tanulmányra tesz észrevételeket. Helyreigazítások, magyarázatok, kérdések és Feleletek.